

Al 350 jaar een legende

31 december 1668 is de dag waarop Herman Boerhaave werd geboren. In die tijd waren er nog geen geavanceerde technieken zoals microscopie, röntgenstraling, MRI-scans of elektro-encefalografie, en zelfs nog geen met een qwertyklavier uitgeruste typemachines, laat staan computers met gigabytes aan geheugenopslagcapaciteit op zo'n simpele siliciumschijf en al dan niet voorzien van een accootje, waarmee kan worden ge-e-mailed, geskypet, of ge-sms't.

Enfin, een halve eeuw later was hij de beroemdste dokter ter wereld. Tot zijn patiënten behoorde de crème de la crème van die époque, zoals de tsaar van Rusland, de keizerin van Oostenrijk en de bei van Tunis, maar ook gewone mensen kwamen erop af. Hij woonde aan het Rapenburg in Leiden, met zijn chique echtgenote die haar eega in alles bijstond. In het voorjaar echter liet hij een boot voor de deur leggen waarop hij de helft van zijn inventaris laadde, en drie kwart van zijn personeel en zijn hele gezin liet embarkeren, waarna de boot koers zette naar de Haarlemmertrekvaart. 's Zomers woonde hij namelijk op Kasteel Oud-Poelgeest, waar de boot aan de buitenstoep aanlegde. De jeu-de-boulesbaan en de neogotische kapel zijn van later datum.

Onderweg naar het kasteel zagen ze scholeksters, heggenmussen en een enkele tapuit, terwijl tjiptjafs, oehoes en grutto's hun naam als onomatopéeën lieten horen. Soms waren het trouwens spreekwoorden, dat zijn echte na-apers. Een van de eerste dingen die de professor deed nadat hij het kasteel had gekocht, was zijn oud-student Klaas Kruik, die de helft was van een twee-eiige tweeling en die als bonafide bekendstond, opdracht geven een opmeting te doen van zijn nieuwe bezit. Zijn calculaties waren vertrouwenwekkend. Kruik is beter bekend geworden onder zijn verlatiniseerde naam. Het naar hem genoemde Cruquiusgemaal staat niet ver van de Linnaeushof. Carolus Linnaeus kwam in 1735 speciaal naar Leiden om de geleerde te ontmoeten en in het kasteel te genieten van het adembenemende uitzicht. Andersom noemde Kruik zijn leermeester 'Hermannus Boerhaavius'.

Doordeweeks stond de plantkundige om vijf uur op en besteeg om zes uur zijn paard, want hij vond het niet chic om te laat te komen voor zijn college van zeven uur in de nog niet vergrote Hortus botanicus in Leiden. Hij gebruikte de buitenplaats als dependance van de hortus; hij pootte er de uitheemse bomen, zeldzame gewassen en vreemde planten die hem onder meer uit derdewereldlanden werden toegezonden. Zodoende stonden in zijn kruidentuin planten als cayennepeper, alfalfa, sarsaparilla en ook juffertje-in-'t-groen. Maar in het bijzonder plantte hij er bomen, zodat de aanvankelijk formele tuin met parterre en symmetrisch beplante compartimenten veranderde in een waar arboretum.

Een van de geplante bomen staat er nog: de *Liriodendron tulipifera*, oftewel tulpenboom. Eeuwen later zou Jan Wolkers in een jeugdherinnering spreken over het 'majestueuze groeisel'. Hij zag 'een wonderlijk lichtgevend lover in de kleur van gepatineerd brons'. De boom zou de schrijver in zijn jeugd inspireren tot een mooi verhaal – het heet 'De bretels van Jupiter' en is gebaseerd op een libel van Edgar Allan Poe – en aan het eind van zijn leven tot het schilderij 'Het grote gele doek' dat vorig jaar nog in het kasteel werd geëxposeerd, in afwachting van terugkeer naar het prestigieuze maar nu in staat van restauratie verkerende Museum De Lakenhal, waar het is geïncorporeerd in de vaste collectie.

Na het verscheiden van de gevierde doctor bleven zijn dochter en schoonzoon op het kasteel wonen. Hij was Frederik graaf de Thoms, die een collectie van diverse categorieën Griekse en Romeinse antiquiteiten aanlegde en op het Oegstgeestse kasteel tentoonstelde met gekalligrafeerde exposés erbij. Daar vergrootte het pietje-precies de verzameling nog. Er zat een collectie gesneden stenen bij, zogeheten gemmen, en niet minder dan 16.000 penningen en munten, die later de basis werden van de Nationale Numismatische Collectie van De Nederlandsche Bank. De gemmen, bijouerieën zou je kunnen zeggen, liggen nu in het Rijksmuseum van Oudheden. Topstuk is een Romeinse camee uit de eerste eeuw, voorstellende Livia, de volgens sommigen goeiige echtgenote van de eerste Romeinse keizer Augustus.

Ook de opvolger van de professor als directeur van de hortus woonde in Oegstgeest. Die bivakkeerde aan het andere eind van de Hofdijck, op de Hofstede Duinzigt. Een belangrijk deel daarvan staat nu bekend als het Bos van Wijckerslooth, genoemd naar de bisschop die hier zijn bisschoppelijk paleis had. De bisschop noch de opvolger betwistte ooit de brille van de heengegane halfgod.

De destijds befaamde medicus is ook vandaag nog terdege een begrip onder medici, hoewel niet overal meer goed begrepen. Onlangs reserveerde een groep internationale forensische pathologen-anatomen ruimte in zijn kasteel. Uit Lillehammer kwam de vraag: 'Dit is toch het huis van de beroemde professor? Is het dan een idee dat ik een boekje meeneem voor mijn vrouw?'